

Prevención e actuación de posibles comportamentos disruptivos na aula

Por disrupción, que pode considerarse parte da indisciplina, entendemos os comportamentos que impiden levar o ritmo da clase, que obstaculizan o labor académico e poden chegar a interferir no proceso de ensinanza-aprendizaxe.

Non obstante, no problema da disrupción, existe unha gran subxectividade; algúns comportamentos considerados disruptivos para algúns ou algunhas docentes, non o son para outros/as. Así, consideramos que para a análise da indisciplina debería partir a reflexión e a descrición dos comportamentos considerados como indisciplinados, as normas existentes, a forma en que estas se deciden e se explicitan, a quen van dirixidas, o sistema de sancións e o sistema de seguimento e control.

Así, a análise das causas que provocan comportamentos indisciplinados pode facerse dende dúas perspectivas: por unha banda os que localizan as causas nas características ou circunstancias individuais do/a estudante concreto; e pola outra, os que atribúen as causas á complexa dinámica de relacións e actitudes de todos os membros da comunidade educativa.

1. Comportamentos disruptivos

A modo de exemplo, podería entenderse por estes comportamentos non adecuados:

- Facer ruídos corporais (risas, toses, eructos, asubíos, berros, ecos...)
- Facer ruídos con obxectos (golpear a mesa, tirar cousas, tamborilar co lapis, facer soar alarmas...)
- Erguerse constantemente do sitio
- Deambular pola clase
- Interromper constantemente o ritmo da clase con preguntas
- Saír e entrar da clase sen permiso
- Proferir insultos
- Dicar palabras ou frases groseiras
- Burlarse
- Quitar cousas
- Ameazar
- Agredir
- Estragar (pintar, escribir, romper) os materiais dos compañeiros/as
- Facer mal uso dos materiais comúns (pintar, escribir, romper)
- Negarse a facer o que di o/a docente
- Desafiar

Como sinalabamos anteriormente, ao analizar a disrupción nunha aula determinada, o equipo docente debe poñerse de acordo en que comportamentos considera disruptivos e reflexionar sobre os aspectos imprescindibles do proceso ensinanza-aprendizaxe, ser

autocríticos co que quizais se esixe sen ser indispensable e a frecuencia e a intensidade tolerable na disrupción.

2. Factores que inflúen nos comportamentos disruptivos

Recomendamos como imprescindible para tratar calquera conduta disruptiva a calma e a planificación.

2.1. Actitude do/a docente

Unha das claves para tratar a disrupción está na consistencia do profesorado no establecemento de normas e na administración das «sancións», que chamaremos máis axeitadamente consecuencias naturais das accións.

Unha opción como resposta á disrupción sería que os/as docentes non mostrasen un enfado excesivo nin confusión, pero que tampouco ignoren a proba á que están a ser sometidos, e respondan de forma serena e asertiva a esta.

Ante a disrupción, aconséllase non se centrar nela, senón formular alternativas focalizando a atención na tarefa.

A/O docente eficaz, ante a disrupción, aténdea (non a evita), pero non reacciona de forma desproporcionada. Evita que o conflito «escale» e se agrande.

Como norma xeral, o profesor/a debe intentar non se alterar, non interpretar os comportamentos disruptivos como agresións á súa persoa. Non debe chegar ao descontrol.

Se os comportamentos non impiden seguir co proceso de ensino-aprendizaxe, débense ignorar. En cambio, ante o incumprimento de normas non se debe facer caso omiso, porque se daría a entender que as normas ás veces se poden incumplir, co que lle restaríamos consistencia á normativa.

A conduta do/a docente ten que ter consistencia e predictibilidade, así o profesor/a vaise facendo «fiable» para o estudantado. É importante ser sistemático coas normas, avaliación diaria, prazos de entrega de traballos etc.

As expectativas e a predisposición do/a docente cara ao estudantado (efecto Pigmalión) desempeña un papel importante nos comportamentos do alumnado: este intenta responder ás expectativas do profesorado, tanto se son positivas coma negativas. De aí que o profesorado deba evitar «etiquetas» ou «xeneralizacións excesivas» (es un vago/a, sempre estás a facer o pallaso, nunca rematas as tarefas...) e substituílas por descricións das condutas (non trouxeches os dous últimos traballos, deixa agora as bromas e empeza co traballo, esta tarefa está sen terminar...).

Por outra banda, non se debe mostrar unha actitude de prepotencia: a/o docente debe ser capaz de pedir perdón polas tardanzas, equivocacións, recoñecer que a autoridade non é invulnerable ante o erro.

2.2. Normativa

É importante que as normas básicas de comportamento estean claras, así como as normas legais dentro da aula.

A normativa debe traballarse de forma periódica e facerse explícita e presente nas aulas. É importante tamén revisar as normas, a súa utilidade e o seu cumprimento.

3. Prevención dos comportamentos disruptivos

Aptitudes preventivas ao comezar a clase

- Saudar.
- Ocupar un lugar central, facer comentarios precisos, moito contacto visual (mirar aos ollos).
- Mostrarse relaxado e con confianza.
- Usar nomes propios.
- Utilizar o «nós».

Aptitudes preventivas ao empezar a tarefa

- Empezar con certo vigor, ilusión.
- Mostrar como os contidos do día teñen algo que ver co que xa saben e, se é posible, con algo curioso ou de certo interese para eles/as.
- Aclarar a tarefa con precisión. Se o traballo é por parellas ou en grupos, cómpre axudar a distribuír a tarefa entre os diferentes membros, dando instrucións ou pautas específicas...

Aptitudes preventivas durante a realización da tarefa

- Organizar e planificar movementos (quen, que, por que, onde, cando), dar avisos de cambios, recordar as normas...
- Incluír variedade de actividades (mirar, escoitar, falar, escribir...) e de situacións (en parellas, en grupos...).
- Valorar as contribucións inesperadas, incorporalas se se pode.
- Evitar que un grupo ou unha persoa monopolice a atención.
- Manter unha supervisión continua, demostrar que non se escapa nada: aconsellar, anotar, organizar, reprender, ler e escoitar o máis simultaneamente posible.
- Seguir sempre un ritmo de traballo; cambiar de actividades sen sobresaltos (as transicións traen moita disrupción); non deixar «tempos mortos»; non deixar unha actividade e retomala abruptamente despois de comezar outra.
- Non interromper o fluír da clase innecesariamente, deixar para o final os avisos, noticias, advertencias...; non relacionadas co traballo que se está a facer.
- Poñer notas regularmente, afagar, motivar, dar retroalimentación de atención individualizada próxima.
- Ser consciente do espazo: ocupar diferentes espazos ao longo da sesión (diante, entre os pupitres, ao final ou movéndose para ver as tarefas dos/as estudantes).

Actitudes preventivas ao recoller e ao saír

- Preparar e organizar o final da clase: calcular o tempo, de forma que quede un espazo para concluír axeitadamente a sesión.
- Resumir o que se fixo e conectalo cos plans para o futuro.

- Facer a previsión do que necesitarán para a próxima sesión: tarefas, materiais...
- Manter, á saída, unha breves palabras coas persoas que non colaborasen.
- A saída cunha profesora ou profesor riseiro e relaxado minimiza problemas e é un preludio favorable para o seguinte encontro.

4. Resposta aos comportamentos disruptivos

- Ignorar na medida do posible os comportamentos pouco problemáticos (efecto «extinción») para non interromper continuamente o ritmo da clase. Mellor volver centrar a atención deseguida na tarefa, no que se está a facer e nas normas (nos dereitos), non nos individuos.
- Se hai que chamar á orde, utilizar tanto recursos non verbais (mirar o que interrompe, achegarse e tocarlle a mesa, tomar nota mirando o que fala...) coma verbais (citar o nome de quen está a falar ou distraído...).
- Ter en conta a hipotética causa que motiva o comportamento do/a estudante disruptivo. Moitos dos alumnos/as disruptivos só queren atención. A atención ao/a estudante disruptivo non se lle debe dar cando está «disruptivo» senón cando está «ben». Por iso é conveniente illar estes alumnos/as das situacións que os reforcen (por exemplo cambiándoos de sitio) e cesar o illamento cando remate a súa conduta negativa (sen comentar o conflito).
- Non entrar no xogo de poder dos/as estudantes disruptivos. Convén non «escalar» o conflito, impoñer a autoridade con asertividade (recorrendo aos dereitos dos demais, ás normas, á tarefa...) e quedar para falar con el/ela persoalmente despois da clase. Cómpre recordar que as reprimendas en privado (final da clase...) a miúdo son moito máis eficaces que as chamadas de atención en público.
- Non esquecer o resto da clase cando se está a atender a/o estudante con mal comportamento. Moitas veces iso é o que pretende.
- Os comentarios correctores han de referirse a algún/nha ou algúns/nhas estudantes en concreto (non a todos á vez), ser curtos e directos, referirse ás «accións» (non aos «actores»), e dando razóns dirixidas á tarefa e ás normas para mostrar desacordo.
- Non facer consideracións persoais (criticar comportamentos concretos e non á persoa na súa totalidade). Intentar non se referir a incidentes anteriores e non facer comparacións.
- Reprender con firmeza e tranquilidade.
- Intentar non falar de «castigos», senón das consecuencias naturais das accións. Valorar as achegas do propio/a estudante no referente á súa propia sanción.
- Se se produce unha confrontación, intentar manter un ton de voz medio, os brazos pegados ao corpo, unha postura relaxada e non sinalar co dedo.
- Evitar no posible a sanción colectiva dunha clase ou dun grupo.
- Se hai que expulsar, cómpre buscar unhas condicións concretas e posibles para a volta do/a estudante.